

Proč je sladký business jen čtvrtinový?



Čeští a moravští včelaři každoročně vyprodukují zhruba 7 až 9 tisíc tun medu. V posledních letech stále slyšíme nářky na špatný odbyt a nízké ceny. Chovatelé prodávají med výkupním organizacím za 25 až 45 Kč/kg podle druhu. Další část rozdají svým známým nebo sami spotřebují. Jen pozvolna a na různé úrovni profesionality se rozvíjí způsob prodeje medu tzv. ze dvora přímým spotřebitelům.

Problémem medu je kultura jeho spotřeby u nás, kdy byl tento zdravý produkt považován vždy spíše za vzácnost a lék, zatímco jinde v Evropě má blíže k potravinám zdravé výživy. Včelaři v devadesátých letech nedokázali rozvinout tradici českého medu a naučit jej obyvatelstvo konzumovat. A tak je u nás průměrná spotřeba medu jen asi 0,5 kg na osobu a rok, zatímco ve Švýcarsku nebo Německu až 1,5 kg. Tolik k titulku.

Kdyby se včelařům podařilo zvednout spotřebu a zároveň naučit konzumenty kupovat „značkový“ med přímo u nich, mohl by obrat odvětví dosahovat miliardy korun a navíc by naše produkce nakonec nestačila ani krýt domácí poptávku. Navíc jsme stále spíše exportní zemí, i když zřejmě díky působení obchodních řetězců se v posledních letech podíl dovozu medu na vývozu zvyšuje. Proč se vlastně český med nemění ve zlato, i když je taková jeho barva?

Včelařství brzdí tradice

Naše včelařství má jednu z nejdelších tradic v Evropě. U nás a ve Slovinsku je také největší zastoupení včelařů mezi obyvatelstvem, kdy včely chová půl procenta populace. Bohužel v dalších kritériích už na takovoto špici nejsme. Chov včel u nás byl vždy, i za socialismu, založen na soukromé zájmové bázi. Největší podíl chovatelů vždy tvořili a tvoří ti s počtem do 10 včelstev (tímto vůbec nechci říci, že je to špatně). V době největšího rozkvětu včelařství u nás, na konci osmdesátých let minulého století, bylo u nás na 80 000 včelařů, chovajících až 800 000 včelstev. Pak nastal strmý pád a dnes máme 50 000 chovatelů s půl milionem včelstev. Příčinou byl rozpad centrálního výkupu medu a pokles výkupních cen téměř až na 50% a zároveň dosluhující chovatelské technologie, vyvíjené za totality často na koleně, přičemž nové efektivnější technologie, jejichž celé spektrum se k nám nahrnulo ze světa, zvedly cenovou hladinu včelařských investic. Ty nedokáže rentabilita zastaralých malochovů dostatečně pokrýt.

Problémem je také vysoká věková struktura včelařů. Mladých lidí se do náročného a nejistého podnikání, tak jako do celého zemědělství, mnoho nehrne. Včelařství u nás je navíc silně konzervativní obor, a protože každý včelař si svou technologii dříve vypiplal na koleně, těžko dnes věří postupům, které mohou s menší fyzickou námahou ještě

zvýšit efektivitu a výnosy medu. Ani přes téměř stoprocentní organizovanost chovatelů v Českém svazu včelařů se dosud nepodařilo založit žádné společné odbytové sdružení, které by čelilo tlaku velkých výkupců a prodeji směsného medu v supermarketech.

Včelaři navíc nejsou z minulosti zvyklí dělat medu reklamu, dát mu jméno a udělat z něj značkový produkt, z té které včelnice, a z té které přírodní lokality. Podle novely veterinárního zákona lze od roku 2006 bez zvláštních podmínek prodávat med přímo spotřebitelům z domu nebo na tržnicích nebo kamenných prodejnách v rámci okresu, kde byl med vyprodukován. Zde lze dosahovat prodejních cen kolem 80 až 120 Kč za kg podle druhu medu. Tedy dvoj až trojnásobné ceny než ve výkupu. Chce to ovšem investovat peníze do reklamy, minimálně etikety, zabývat se marketingem a svůj med a jeho vyšší cenu u spotřebitele prosadit. A hlavně se pod sklenici s medem podepsat a ručit za jeho kvalitu. Na to současná starší generace včelařů bohužel není zvyklá a těžko se na trhu prosazuje.

Pod tlakem trhu se však pomaličku začíná struktura včelařství měnit. Jednak přibývá malých včelařů, kteří chápou potřebu vyšších metod prodeje medu, aby se jim alespoň vrátily investice do jejich ušlechtilého hobby. Hlavně však zejména mezi mladšími včelaři začínají vznikat větší chovatelé s desítkami včelstev, kteří se této práci chtějí profesionálněji věnovat jako své vedlejší činnosti a koneckonců vznikají zatím poskrovnu, ale přece i profesionální včelí farmy, kde se med, vosk, propolis, včelí matky a oddělký produkují na plné obchodní úrovni. Podle směrnic EU se za profesionální včelí farmu považuje provoz se 150 včelstvy. V reálu je však třeba alespoň 250 a více včelstev, aby se vysoké investice do profesionalizace chovu vrátily a začaly generovat dostatečný zisk. Takový včelař musí dosahovat průměrných výnosů medu přes 30 kg na včelstvo, tedy nikoliv 13–15 kg jako je republikový průměr. Řada farmářů se věnuje i další doplňkové činnosti, jako je třeba obchod se včelařskými potřebami, výroba úlů na zakázku apod. Profesionálních včelích farem je u nás zhruba 80, ale obhospodařují jen něco přes 3% celkového počtu včelstev. V západní Evropě je tento podíl o desítky procent výše.

Na těchto farmách se používají moderní nástavkové technologie, které jsou efektivnější, méně náročné na fyzickou práci a vhodné i z hlediska hygieny a předcházení nákazám včel. Postupně jako neefektivní také mizí tradiční barevné včelíny a kočovné maringotky a přechází se k volnému umístování úlů do krajiny nebo převozu a umístování na paletách. Velmi významnou součástí práce je kočování se včelstvy za druhovými medy (např. akátový, javorový, vřesový atd.), jejichž cena může být mnohem vyšší než u běžných květových, smíšených a medovicových medů.

Obchodníci zatím sladkou příležitost neuchopili

Mezi další problémy včelařství patří nepřehledné podmínky obchodu s medem u nás. V hypermarketech se

často objevují medy s nejednoznačným určením místa původu. Označeno např. jako směs medů s původem na území EU. Často se také dováží med z jižní Ameriky nebo asijských zemí. Ten však může obsahovat složky, jako je pyl exotických rostlin, který by mohl na některé spotřebitele působit jako alergen. Zahraniční med může obsahovat i rezidua antibiotik při dovozu ze zemí, kde se jimi léčí mor včelího plodu. U nás je taková léčba zakázána a nemocná včelstva se musí likvidovat. Naštěstí v poslední době se o kvalitu medu i na popud Svazu včelařů začínají zajímat inspekční orgány. Domácí med z takových šetření většinou vychází výborně. Český svaz včelařů také pochopil, že je třeba obyvatele vychovat ke spotřebě medu jako potraviny a ukázat výhody „značkového“ medu přímo od včelaře. Proto se ve spolupráci s Evropskou unií letos rozbíhá projekt na propagaci pozitivních vlastností medu celkem za 9 milionů Kč. Uvidíme, jak toho dokážou využít řadoví chovatelé.

Stát na chov včel přispívá ekologickou dotací na opylení ve výši cca 150 Kč/včelstvo ročně, což je v poměru k celkovým nákladům jen symbolický příspěvek. Další možnosti jak získat peníze na modernizaci včelaření se naskytla po vstupu do EU. Jde zejména o dotace na léčiva, vzdělávání, chov včelích matek moderních linií, podporu kočování k hmyzosubným kulturám, tedy na přepravní zařízení či palety. Dále je to podpora investic do zařízení na zpracování medu, jako jsou medomety, odvčickovací zařízení apod. Na tyto dotace však malí včelaři většinou nedosáhnou, protože investiční dotace dosahující až 35% hodnoty pořízené věci je podmíněna minimální investicí 50 000 Kč. Jednoznačně je to tedy směřováno na rozvoj polo či plně profesionálních včelích farem.

Včelařství jako obor existovalo po celou svou historii na soukromé bázi. Zdálo by se, že oproti jiným odvětvím to bude dobrý základ. Ale bohužel je to spíš přítěž. Díky štědré státní podpoře byla jeho struktura v minulosti zakonzervována a po příchodu tržních podmínek se nedokázalo rychle adaptovat a využít tržních příležitostí, kterými jsou zejména dobrá tradice a pověst medu od včelaře. Zatím to tak asi zůstane a bude asi jen pozvolna docházet ke změnám, než nastoupí nová generace chovatelů s aktivními přístupy. Přitom je zde obrovská příležitost podobně jako v případě vinařů, a to udělat z medu značkovou přírodní potravinu, která bude jinak prezentována obec od obce, včelař od včelaře. Stačí jen se pustit do včelařství naplno, zavést moderní technologie chovu a nebát se jít s vlastním jménem a vlastní značkou medu doslova na trh. Český med za to stojí. Na závěr je třeba ještě říci, že každý chovatel včel je pro přírodu důležitý, jak ten s dvěma úly na zahradě, tak velká včelí farma. Oba jsou si ve svém základním přínosu rovni.

*Ing. Václav Jírka,
Moderní včelař 4/2007*